

Tom McCarthy
Satin Island

Vertaald door Auke Leistra

2015

DE BEZIGE BIJ

AMSTERDAM | ANTWERPEN

Voor Matt Parker

Buiten, als de roep van de uitgestrektheid, hoort de reiziger de wanhoop van de fluit. ‘Waarschijnlijk,’ houdt hij zich voor, ‘gaan we door een tunnel – deze tijd – een tunnel die lang als laatste onder de binnenstad door kruipt naar het oppermachtige treinstation van het maagdelijke centrale paleis, dat de bekroning vormt.’

– Mallarmé*

* Vertaling motto Mallarmé door Liesbeth van Nes

1

1.1

Turijn is de stad waar de beroemde lijkwade vandaan komt, die waarop het lichaam van Christus te zien is: ruggelings na de kruisiging, handen voor de geslachtsdelen, ogen gesloten, hoofd met doornen gekroond. Het beeld is op het kale doek niet werkelijk zichtbaar. Het kwam pas eind negentiende eeuw tevoorschijn, toen een amateurfotograaf het negatief bekeek van een opname die hij van het doek gemaakt had, en hij daarop de figuur te zien kreeg – bleek en vaal, maar ontegenzeggelijk aanwezig, zij het dus alleen in negatief. Het negatief was een positief geworden, wat betekent dat het doek zelf feitelijk al een negatief was. Enkele decennia later, toen de lijkwade kon worden gedateerd aan de hand van de koolstofmethode, bleek hij op zijn vroegst uit halverwege de dertiende eeuw te stammen, maar daar zaten de gelovigen niet mee. Dat doen ze nooit. Mensen hebben stichtingsmythen nodig, een of andere afdruk uit het jaar nul, een bout waarmee de constructie verankerd is die op haar beurt het hele bouwwerk van de werkelijkheid, van de tijd, overeind houdt: geheugenkamers en vergeetkelders, muren tussen tijdperken, gangen die ons voortjagen naar de eindtijden en wat-er-maar-komen-moge. We zien dingen verhuld, als door een sluier,

een zwaar gepixeld scherm. Wanneer het vormloze plasma vorm en resolutie krijgt, als een vis die op ons af komt zwemmen in troebel water of een beeld dat in een donkere kamer opdoemt uit schadelijke vloeistof, wanneer het zich begint samen te voegen tot een figuur die, al is het in code, te onderscheiden is, kunnen we zeggen: *Daar heb je het, het roert zich en wordt vaag zichtbaar* – al is het er niet echt en zijn het niet meer dan inktvlekjes.

1.2

Op een avond, een paar jaar geleden, zat ik vast in Turijn. Niet de stad, maar het vliegveld: Torino-Caselle. En ik was niet de enige – er vertrok niet één vliegtuig. De woorden *Nadere mededelingen volgen* vermenigvuldigden zich en verschenen in kolommen op de informatieschermen, afwisselend in het Engels en het Italiaans. Oorzaak van de vertraging was een privéjet, een of andere schurkenkist die alle instructies aan zijn laars had gelapt en die in idiosyncratische patronen boven Zuid-Engeland en het Kanaal vloog. Gevolg was dat daar geen andere vliegtuigen konden opstijgen, wat op zijn beurt, door de hele reeks op elkaar inwerkende maatregelen die nodig waren om het vliegverkeer nog enigszins in banen te kunnen leiden, een vertraging veroorzaakt had die zich als een enorme wolk over Europa verspreidde. Daarom zat ik, net als iedereen, sites van allerlei vliegvelden en luchtvaartmaatschappijen uit te pluizen op zoek naar opheldering over onze benarde situatie – en toen ik die uitpuittend had doorgenomen klikte ik door naar nieuwssites en societypagina's, meanderde ik door corridors vol trivia en probeerde ik op die manier de tijd te doden.

1.3

En toen las ik over de lijkwade. Toen ik daarover was uitgelezen, begon ik te lezen over hubs. Torino-Caselle is een hub. Op de website van de luchthaven stond een hele pagina waarop werd uitgelegd wat dat was. Een hub, Engels voor naaf, is grof gezegd een vliegveld waar meer wordt overgestapt dan dat het nou zozeer een eindbestemming op zich is. Op de webpagina was een diagram te zien van een wiel zonder velg, met spaken van verschillende lengte die allemaal naar het middelpunt liepen, waardoor contact tussen elk tweetal punten op het oppervlak van het wiel mogelijk was, al waren ze niet door een rechtstreekse lijn met elkaar verbonden. Het leek wel de kroon van Jezus, met al die uitsteeksels. Via een link kwam ik op een externe pagina waar werd uitgelegd dat het hubmodel werd gebruikt op uiteenlopende terreinen, van vrachtvervoer tot *distributed computing*. Toen klikte ik op *freehub*. Freehubs bevatten palletjes – uitsparingen bedoeld om roterende elementen aan elkaar te koppelen – en een ratelmechanisme dat in de naaf zelf is ingebouwd (en er niet naast of boven zit, zoals bij eerdere vrijloopmodellen), en dat bij tijdelijke ontkoppeling freewheelen mogelijk maakt.

1.4

Op een detonerende soundtrack van omgeroepen berichten en gonggeluiden, het dreinende deuntje van een fruitautomaat waar niemand op speelde, flarden van gesprekken en het met tussenpozen, nu eens zacht, dan weer hard opklinkende gesis van stoompijpjes in de espressobars her en der op het vliegveld, kwam een herinnering bij me op:

aan een heuvel waar ik als kind op mijn tweede fiets vanaf freewheelde. Het was geen specifieke herinnering aan het op die en die dag heuvelafwaarts zeilen, maar meer een algemene herinnering waarin honderden afdalingen, verzameld in de loop van twee of drie jaar, waren samengesmolten. Waar mijn eerste fiets een terugtraprem had gehad die je met de pedalen inschakelde, had mijn tweede fiets, die met handremmen was uitgerust, freewheelen mogelijk gemaakt waarbij ik gewoon achteruit kon trappen. Dat laatste, herinnerde ik mij, was in mijn ogen niet minder dan een wonder geweest. Dat je de ene kant op kon rijden terwijl je de pedalen de tegenovergestelde richting in draaide, conflicteerde met mijn prille begrip, niet alleen van beweging, maar ook van tijd – alsof ook die doorvlochten kon worden met een tegenstroom die in de kern aanwezig was. Altijd als ik al achteruit trappend de heuvel af suisde werd ik intens blij, maar ook duizelig – duizelig met een vleugje misselijkheid. Het was geen louter aangename sensatie. De herinnering aan die afdalingen gaf me – daar in die volle terminal, in hoofd en buik – opnieuw dat akelige gevoel dat er iets niet klopte, dat de dingen niet synchroon liepen.

1.5

Rondom mij en mijn beeldscherm nog meer beeldschermen: van andere laptops, telefoons, televisies. Op de laatste liepen tickertapes met teksten waarin onder meer melding werd gemaakt van de vertraging die mij parten speelde. Achter de tickertapes liepen tekstblokken met ander nieuws. Op één scherm waren hoogtepunten van een voetbalwedstrijd te zien. Op een ander zag ik de nasleep van

een bomaanslag met een vrachtwagen op een markt ergens in het Midden-Oosten, met van die scènes die je altijd ziet bij dat soort verslagen: hysterische, met bloed besmeurde mensen die gillend rondliepen. Een van die mensen, een man die op de camera afrende en recht in de lens keek, had een t-shirt aan waarop Snoopy op het dak van zijn hok lag, terwijl boven hem het woord *Perfection* zweefde. Vervolgens vloeide het beeld over naar een olielek dat diezelfde ochtend of de avond ervoor ergens in de wereld was ontstaan: luchtopnamen van een getroffen olieplatform waaromheen een grote, donkere waterbloem tot volle bloei kwam; witgevederde zeevogels, zowel vanuit de lucht als op de grond gefilmd, die rondliepen op maagdelijke, besneeuwde kusten, zich niet bewust van het zwarte tij dat langzaam hun kant op kwam; en ten slotte de boosdoener in het verhaal, geschoten door een onderwaterrobot: een kapotte pijp die zijn eindeloze lading in de oceaan loosde.

1.6

Mijn telefoon piepte en trilde in mijn zak. Ik haalde hem eruit en las het bericht dat mij gestuurd was. Het was afkomstig van Peyman. Peyman was mijn baas. De boodschap luidde: *We hebben gewonnen*. Dat was alles. Twee jongens renden langs me heen; eentje viel; zijn broer kwam met een schok tot stilstand, keerde een paar passen op zijn schreden terug en trok hem ruw overeind; ze renden door. Ik keek weer naar de televisie-monitor waarop de voetbalwedstrijd vertoond werd. De goal die ik een ogenblik eerder gezien had werd in slow motion herhaald. De baan die de bal beschreef, de boog waarmee

hij over de hoofden van verdedigers en de handen van de keeper vloog, de backspin van zijn sterren en hexagonen, de plotselinge deining en vervorming van het keurige raster van het net toen de bal doel trof – de hele sequentie sloot opeens naadloos aan bij de woorden die Peyman me gestuurd had: we hebben gewonnen. Ik keek naar de bovenhoek van het beeldscherm, waar de score werd gegeven, om te zien welke clubs het waren. Barcelona en Bayern München. Ik appte hem terug: *Wie heeft wat gewonnen? Concern heeft Projectcontract gewonnen*, reageerde hij een halve minuut later. Nu begreep ik het. Het Concern was ons bedrijf, Peymans bedrijf, het bedrijf waar ik voor werkte. Het Project was het Koob-Sassen Project; we hadden al enige tijd op dat contract geaasd. *Mooi*, berichtte ik. De reactie kwam nu iets sneller: *Mooi? Is dat alles?* Ik dacht een paar seconden na en stuurde een nieuw berichtje: *Heel mooi*. Zijn volgende appje kruiste het mijne: *Zit je nog steeds vast?* Ik beaamde het. *Ik ook*, meldde Peyman na enige tijd; *in Wenen. Kom morgenochtend bij me langs*. Toen kwam er een berichtje van Tapio. Tapio was de rechterhand van Peyman. *Concern haalt KSP-contract binnen*, luidde het. Nog twee berichtjes van andere collega's kwamen er snel achteraan, beide met dezelfde boodschap. De effecten van mijn toevallige blootstelling aan die voetbalwedstrijd bleven hangen nadat ik die berichtjes gelezen had; zo kwam het mij voor dat de doelpuntenmaker van Bayern München, die verrukt op de tribunes afstormde, niet voor zijn eigen team en fans juichte maar voor ons; het leek zelfs of het slachtoffer in het Snoopy-shirt, dat krijsend op de camera afrende, het nieuws ook vierde: op zijn geruïneerde markt met zijn

gebruikelijke bloed en verwrongen metaal juichte hij voor ons.

1.7

Nu liet mijn laptop ook zijn ringtone horen: iemand wilde met me skypen. *JoanofArc*, luidde de naam van de contactpersoon. Die naam was mij bekend: hij behoorde toe aan Madison, een vrouw die ik twee maanden eerder in Boedapest had leren kennen. Ik klikte ter acceptatie. *Kun je me horen?* vroeg de stem van Madison. Ik zei dat ik haar kon horen. *Zet je camera eens aan*, instrueerde de stem mij. Dat deed ik. Op datzelfde moment verscheen Madison aan mij. Ze vroeg waar ik was. Ik vertelde het haar. Ze zei dat zij ook wel eens op Torino-Caselle was geweest, in 2001. *Wat bracht jou naar dit vliegveld?* vroeg ik, maar mijn vraag leek ergens onderweg verloren te gaan; ze gaf er in elk geval geen antwoord op. In plaats daarvan vroeg ze wanneer ik weer in Londen zou zijn. Haar gezicht, op het beeldscherm, sprong in watervalletjes van de ene bewegingloze poel naar de andere. *Dat weet ik niet*, zei ik. Ik opende de nieuwspagina terwijl ik met haar in gesprek was. De stremming in het luchtvaartverkeer werd halverwege de pagina gemeld, naast en in dezelfde lettergrootte als de bomaanslag op de markt. Erboven, in een iets grotere letter, stond het olielek, met een reeks foto's van sleepboten, met olie besmeurde mannen die worstelden met handvatten en windassen, de zwart omringde eilanden, de gigantische oliebloem, enzovoort. De editor had voor een 'fade'-effect gekozen om de shots aan elkaar te koppelen, en niet voor de meer abrupte soort opeenvolging die aan ouderwetse diavoorstellingen

doet denken. Het trof mij als het juiste effect, in esthetische zin.

1.8

Dezelfde twee jongens kwamen weer langs rennen. Weer gleden de voeten van de kleinste onder hem weg: het zal de hoek geweest zijn waaronder hun baan de rij stoeltjes rondde – dat, en het feit dat de vloer geboend was. Weer hielp zijn broer (als het zijn broer was) hem overeind en renden ze samen verder. Madison vroeg opnieuw wanneer ik terug zou zijn. *Ze* zei dat ze behoefte had aan etnologische aandacht. *Wat dan?* vroeg ik, terwijl ik haar scherm weer naar voren haalde. *Ik heb een tekort*, begon ze uit te leggen – maar op dat moment viel het geluid weg. Haar gezicht verstarde midden in de zin. De mond bleef op een asymmetrische, kwijlerige manier openstaan, alsof ze een beroerte had gehad en ze geen controle meer had over haar gelaatsspieren; haar ogen waren hemelwaarts gerold, zodat de pupillen half achter haar oogleden schuilgingen. Een draaiend cirkeltje verscheen voor haar gezicht, om aan te geven dat er gebufferd werd. Mijn scherm bleef een hele tijd zo staan, terwijl ik ernaar staaarde en wachtte tot het bufferen voorbij was. Maar het ging gewoon door en uiteindelijk verving een bericht *Gesprek beëindigd* zowel cirkel als gezicht.

1.9

Ik keek op, de terminal rond. Mensen die zich niet, zoals ik, een weg door telefoontjes en laptops aan het klikken

en scrollen waren, stonden zich te vergapen aan de luxe-artikelen die overal om ons heen waren uitgesteld. De kostbaarste werden achter glimmend gepoetste glazen platen bewaard, vlakken die de andere vlakken in de hal weerspiegelden, zodat de nasleep van de bomaanslag op de markt herhaald werd in het patroon van een sjaal en olie over de wijzerplaat van een horloge vloeide en hervloeide. De overlapping van die zo verschillende elementen en het collage-effect dat erdoor gecreëerd werd, was een constante – maar naarmate de uren voorbijkropen veranderde er iets aan de balans in het mengsel. De luxe objecten en hun vitrines bleven hetzelfde, uiteraard – maar stukje bij beetje verdwenen de autobommen en voetbalhoogtepunten naar de achtergrond en werden de clips erover korter en minder frequent; de lekkende olie daarentegen kreeg steeds meer aandacht. Het was duidelijk dat het probleem gigantisch was. Tegen middernacht waren de met olie besmeurde mannen die ik op nieuwssites op foto's gezien had ook op de tv-schermen in de hal te zien – maar nu bewogen ze, ze rolden drijfschermen uit en deden zo te zien vergeefse pogingen de uitdijende olievlek, die zich op het watervlak naar alle kanten vertakte en omdraaide en uitbreidde, bijeen te houden en terug te drijven. Ze deden denken aan gedemoraliseerde cowboys-te-water met een zwarte kudde die, door louter massa en volume, onbeheersbaar was geworden, en die was gaan muiten en op hol geslagen. Andere sequenties toonden alleen met olie bedekt water, donker en log. Het leek te bewegen, te zwellen en om te krullen, zowel trager als sneller dan water gewoonlijk doet – alsof het, net als de goal die zich nu had teruggetrokken op een enkel tv-scherf in een sportcafé aan de rand van mijn gezichtsveld, gefilmd werd met peperdure

motion-capture camera's, van die camera's die elk beeldje, elk moment uitvergrooten, het in alle scherpte uit de beeldenstroom tillen en het er tegelijkertijd weer in loslaten. Ik vond het een fascinerende beweging. Ik bekeek de beelden urenlang en mijn hoofd draaide van scherm naar scherm met hun beweging mee.

1.10

De man die naast me zat, en zag hoezeer ik door al die bewegende beelden gegrepen werd, probeerde op zeker moment een gesprek met me aan te knopen. Hij keek er even naar, liet wat afkeurende geluidjes horen en gaf als zijn mening te kennen dat het een tragedie was. Dat was natuurlijk het woord dat hij gebruikte: *tragedie* – als een deskundoloog op tv. Ik nam hem op van hoofd tot voeten en monsterde zijn uitdossing. Hij droeg een pak, maar had zijn das afgedaan, opgevouwen en op een koffer op wieltjes gelegd die naast hem stond. Hij sprak me aan in het Engels, maar met een eurozone-accent: Frans noch Nederlands noch Duits, maar een mengelmoes van deze en andere talen, overgoten met een surrogaat business-Amerikaans. Ik reageerde niet meteen. Maar toen ik dat uiteindelijk deed hield ik hem voor dat het woord *tragedie* was ontleend aan de oude Griekse gewoonte om een schaap of *tragos* – meestal een zwart schaap – te verstoten in een poging daarmee boete te doen voor de wandaden van een stad. Hij draaide zich weer om naar het scherm en keek er een poosje met me naar alsof die gezamenlijke activiteit nu deel uitmaakte van onze dialoog, van onze nieuwe vriendschap. Maar ik voelde dat het hem stoorde dat hij niet de reactie

had gekregen die hij verwacht had. Na een paar minuten stond hij op, pakte hij het handvat van de koffer waar zijn das op lag en liep weg.

1.11

Wat mij betreft, ik bleef zitten en keek naar het kreupele olieplatform dat slagzij maakte, de kapotte leiding die gutste, de vogels die rondhupten, de oliebloem die zijn blaadjes ontvouwde, het donkere water dat zwol en koppen vormde aan één stuk door. Ik keek, zoals ik al zei, uren achtereen; als de scènes even op geen enkel beeldscherm in de terminal te zien waren, keek ik ernaar op eerst het ene, dan het andere van mijn eigen schermen. Ze namen me volledig in beslag tot het luchtruim, veel later, in de kleine uurtjes, weer werd vrijgegeven en mijn vlucht werd omgeroepen. Maar ook toen lieten ze me niet met rust. Toen het vliegtuig eindelijk was opgestegen en ik onderuitgezakt met mijn hoofd tegen het raampje leunde, gleed ik weg in een vlekkerige, gruisige slaap en leek er overal olie te liggen rond de lappen bewolking die door de vleugellichtjes verlicht werden; de olie leek zich erin schuil te houden en de wolken op te blazen, alsof ze de olie hadden geabsorbeerd, en hier en daar leek de olie er ook uit te sijpelen, in druppels en klodders die op randjes bleven liggen en in vouwen en spleten bleven steken als evenzoveel zwartgemaakte cherubijntjes.